

Anotace rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva

Rozsudek ze dne 26. listopadu 2024 ve věci č. 1718/21 – A. P. proti Rakousku

Senát čtvrté sekce Soudu rozhodl šesti hlasy k jednomu o neporušení hmotněprávní i procesní složky článku 2 Úmluvy v případě brance, který zemřel při pochodu v rámci povinné vojenské služby.

I. Skutkové okolnosti

Stěžovatelka je matkou zemřelého syna T. P., který v rámci povinné vojenské služby podstupoval základní trénink. V srpnu 2017 měl již za sebou kratší ranní pochod a čekal ho 15 km dlouhý pochod. Tento pochod se uskutečnil ve formě, která nebyla v souladu s výcvikovými předpisy platnými od roku 2015. Kvůli vysoké teplotě, mezi 34 a 36 °C, byly nařízeny lehčí uniformy, menší zátěž nošeného vybavení, zvýšené dodávky vody a nabídka ovoce. Zdravotníci byli k dispozici na základně. Během přestávky asi ve 14 hod, poté co družstvo ušlo přibližně 3,4 km na přímém slunci, si T. P. lehl na zem a stěžoval si, že ho pálí chodidla a kůže. Velitel družstva a branci ho křikem nutili vstát, aby mohli pokračovat v cestě. Nakonec mu vzali batoh s vybavením a společně vyrazili dál. T. P. si po chvíli zase lehl s tím, že už nemůže jít dál a požádal o přivolání doktora. Nato ho kolegové obklopili, aby vytvořili stín, a začali ho stříkat vodou. Zmatený T. P. se divil, proč na něj ostatní plivou. Náhle se zvedl a se slovy „pojdme“ pokračoval v chůzi. Po několika desítkách metrů spadl na zem, třásl se a oči se mu převracely dozadu. Velitel družstva v 14:19 hod zavolal nadřízeného, který na místo dorazil asi ve 14:45 hod. Nadřízený ukázal T. P. několik prstů s otázkou kolik jich vidí, přičemž T. P. odpověděl vždy správně. S tím nadřízený v 14:48 hod telefonoval zdravotníkovi, který rozhodl, aby byl T. P. převezen na základnu. Cestou se ovšem stav T. P. značně zhoršil, byl malátný a nakonec omdlel. Nadřízený o stavu T. P. znovu informoval zdravotníka a požádal o přivolání záchranné služby, k čemuž v 15 hod došlo. V 15:05 hod dorazil nadřízený s T. P. na základnu, kde již čekal zdravotník, který T. P. vytáhl z vozidla a poskytl mu první pomoc. T. P. již nereagoval, jeho krevní tlak se nedal změřit a měl zrychlený puls. V 15:07 hod dorazila ambulance Červeného kříže, která objevila T. P., jak leží na přímém slunci na rozpáleném asfaltu. Zdravotníci T. P. naměřili teplotu přes 43,5 °C a zahájili jeho ochlazování, v čemž pokračovali i cestou do nemocnice. Tam dorazili v 15:29 hod, ale všechny pokusy o ochlazení T. P. a resuscitaci selhaly a v čase 17:13 hod byl prohlášen za mrtvého.

Ještě tentýž den zahájily vojenské orgány a státní zastupitelství vyšetřování okolností úmrtí T. P. Byla nařízena soudní pitva, která byla provedena čtyři dny po smrti T. P. V průběhu srpna byly zajištěny zdravotní záznamy T. P., dokumentace o pochodu, meteorologická data, byli vyslechnuti přímí účastníci události včetně velitelů, zdravotníků, zdravotnického personálu Červeného kříže a branců a byla provedena rekonstrukce pochodu. Stěžovatelka se k trestnímu řízení připojila jako poškozená, navrhla doplnění důkazů a předložila vlastní znalecký posudek.

Velitel družstva podle závěrů vnitrostátních orgánů nejednal s náležitou péčí, když včas nezajistil lékařskou pomoc, přestože T. P. opakovaně žádal o přivolání lékaře a vykazoval známky zmatenosti a kolapsu.

Znalec D., ustanovený policií, jako příčinu smrti stanovil srdeční selhání způsobené kombinací přehřátí a akutní infekce. Naopak znalec najatý stěžovatelkou označil za jedinou příčinu úmrtí přehřátí a zpochybnil závěry o infekci. Státní zastupitelství proto položilo znalci několik doplňujících otázek, zejména, zda by včasná lékařská pomoc mohla T. P. zachránit, či zda bylo možné úmrtí T. P. zabránit. Znalec D. v návaznosti na dotazy předložil postupně dvě doplnění svého znaleckého posudku. Ve druhém z nich uvedl, že ani v případě okamžitého přivolání lékaře a zásahu na místě, ani při přímém prevozu T. P. do nemocnice by jeho smrti nebylo možné s jistotou nebo vysokou pravděpodobností zabránit.

Orgány činné v trestním řízení v lednu 2020 rozhodly, že ne zahájí trestní řízení proti veliteli družstva a že zastaví trestní stíhání dalších vojenských velitelů. Stěžovatelka se proti těmto rozhodnutím bránila u krajského soudu, který jí nevyhověl.

II. Odůvodnění rozhodnutí Soudu

K TVRZENÉMU PORUŠENÍ ČLÁNKU 2 ÚMLUVY

Stěžovatelka namítala, že stát porušil svůj pozitivní závazek chránit život jejího syna a zabránit jeho úmrtí během vojenské služby a že vyšetřování okolností vedoucích k jeho úmrtí nebylo řádně provedeno.

a) K procesní složce článku 2 Úmluvy

Soud úvodem konstatoval, že stěžovatelka nezpochybnila nezávislost ani rychlost vyšetřování. Ani Soud sám neshledal důvod k pochybnostem v těchto aspektech. Vyšetřování vedla policie a státní zastupitelství, tedy orgány nezávislé na ozbrojených silách, což odpovídá požadavkům vyplývajícím z judikatury Soudu (viz např. *Nicolae Virgiliu Tanase proti Rumunsku*, č. 41720/13, rozsudek velkého senátu ze dne 25. června 2019, § 157–171). Vyšetřování bylo zahájeno bezodkladně z vlastní iniciativy orgánů činných v trestním řízení a několik důležitých vyšetřovacích úkonů bylo provedeno v prvních dnech po smrti T. P. Přestože samotné nařízení pitvy čtyři dny po smrti T. P. nelze podle Soudu kritizovat, tato prodleva zapříčinila rozpory mezi znalci ohledně infekce T. P. Druhý doplňující znalecký posudek byl navíc vyhotoven až po více než sedmi měsících, což Soud označil za problematické, jelikož právní posouzení jednání a opomenutí dotčených vojáků záviselo na závěrech lékařů. Pokud jde o kontrolu veřejnosti, Soud souhlasil s vládou, že stěžovatelka byla do řízení zapojena v dostatečné míře k ochraně svých zájmů.

Soud se dále soustředil na otázku, zda vyšetřování naplnilo požadavek důkladnosti, zejména, zda byly podniknuty veškeré rozumné vyšetřovací kroky s cílem objasnit, v rámci lékařských možností, příčinu smrti T. P. (*Tanli proti Turecku*, č. 26129/95, rozsudek ze dne 10. dubna 2001, § 121 a 150). V této souvislosti Soud připomněl, že v reakci na znalecký posudek předložený stěžovatelkou si vnitrostátní orgány vyžádaly dvě doplňující vyjádření jimi ustanoveného znalce. I pokud by Soud připustil, že doplňující závěry znalce pouze vyloučily trestní odpovědnost dotčených osob a ponechaly otevřenou možnost, že smrt T. P. mohla být za určitých okolností odvrácena, taková „možnost“ sama o sobě nepostačuje k tomu, aby kdokoli mohl být trestně stíhán, a nemůže vést k závěru, že vyšetřování nebylo důkladné. V případech, kdy odpovědnost státu za ztrátu života zásadně závisí na tom, zda byla smrt způsobena jednáním státních orgánů, což obvykle vyžaduje lékařské znalosti a odborné posouzení, totiž nelze vyloučit, že i specializovaní odborníci nemusí být schopni přesně určit příčinu smrti – a to navzdory veškerému vynaloženému úsilí (srov. *Kutsarovi proti Bulharsku*, č. 47711/19, rozsudek ze dne 7. června 2022, § 70). Za těchto okolností bylo podle Soudu rozumné, že vnitrostátní soudy vycházely ze závěrů doktora D. a měly za to, že stanovisko třetího znalce by k objasnění příčiny smrti nepřispělo. Soud proto uzavřel, že v projednávané věci nebylo možné se pravdě více přiblížit a že vnitrostátní orgány podnikly veškeré rozumné vyšetřovací kroky k objasnění příčiny smrti T. P.

K porušení článku 2 Úmluvy v jeho procesní složce tudíž nedošlo.

b) K hmotněprávní složce článku 2 Úmluvy

Stát může nést odpovědnost za hmotněprávní porušení článku 2 Úmluvy tehdy, pokud nepřijal přiměřená opatření, která mohla mít reálnou šanci změnit výsledek nebo zmírnit újmu (*Lyubov Vasilyeva proti Rusku*, č. 62080/09, rozsudek ze dne 18. ledna 2022, § 62). Pokud stát organizuje nebo povolí nebezpečnou činnost, musí zavést odpovídající právní a administrativní rámec včetně účinné kontroly, která minimalizuje riziko pro život na rozumnou míru. To zahrnuje i povinnost zajistit včasnou a přiměřenou zdravotní péči, pokud to povaha rizika vyžaduje (*Dimaksyan proti Arménii*, č. 29906/14, rozsudek ze dne 17. října 2023, § 62–64).

Podle Soudu mohou být aktivity ozbrojených sil skutečně považovány za činnosti ohrožující život; zároveň však tyto činnosti tvoří podstatnou součást jejich fungování (*Stoyanovi proti Bulharsku*, č. 42980/04, rozsudek ze dne 9. listopadu 2010, § 61). Tato zásada se vztahuje i na brance vykonávající povinnou vojenskou službu, kteří se navíc nacházejí ve zranitelném postavení a musí být vnitrostátními orgány chráněni (*Ohanjanyan proti Arménii*, č. 70665/11, rozsudek ze dne 25. dubna 2023, § 133).

Soud rozhodl, že z důvodu vysokých teplot byla přijata příslušná opatření. Přesto bylo nutné se zabývat otázkou, zda přijatá opatření odpovídala úrovni rizika, které bylo při pochodu skutečně přítomno, a zda případné opomenutí některého z kroků mohlo mít skutečný dopad na výsledek.

Soud konstatoval, že události, které vedly k smrti T. P., se udály ve velmi krátkém časovém úseku, kdy zejména od telefonátu velitele družstva nadřazenému do příjezdu ambulance Červeného kříže uplynulo přibližně 50 minut, přičemž v této době se zdravotní stav T. P. rychle zhoršoval. Ačkoliv byl tzv. „pochod za horka“ problematičtým rozhodnutím vojenského velení, s ohledem na předpověď počasí byl doprovázen určitými preventivními opatřeními, jako poskytnutí lehčích uniforem a zátěže a nabídka vody a ovoce. Navíc jen první část pochodu probíhala v otevřené krajině bez stínu. Ráno před pochodem byli branci dotazováni na to, zda jsou na pochod připraveni, a T. P. nehlásil žádné problémy. Když pak nemohl v pochodu pokračovat, vojenský personál se alespoň v určité míře pokusil podniknout kroky, které považoval za potřebné k řešení jeho zhoršujícího se zdravotního stavu.

Žádný z odborníků – včetně znalce najatého stěžovatelkou – neuvedl s dostatečnou mírou pravděpodobnosti, že by T. P. přežil, pokud by vojenský personál jednal obezřetněji nebo pokud by byl převezen do nemocnice dříve. Soud proto odmítl spekulovat, zda by jakékoli jiné přiměřené opatření, které nebylo přijato, mohlo reálně smrti T. P. zabránit. Z dostupných důkazů podle něj nevyplývá, že by existovala příčinná souvislost mezi jednáním či opomenutím vojenského personálu a smrtí T. P., a že by tedy státní orgány nesly odpovědnost za jeho úmrtí (srov. *Jabłońska proti Polsku*, č. 24913/15, rozsudek ze dne 14. května 2020, § 79).

Soud proto uzavřel, že článek 2 Úmluvy nebyl porušen ani v jeho hmotněprávní složce.

III. Oddělené stanovisko

Soudce Vehabović v nesouhlasném stanovisku zdůraznil, že reakce vojenského personálu na zdravotní stav T. P. byla nedostatečná. Příčina jeho smrti pak zůstala nejasná, neboť vnitrostátní orgány neprovedly pitvu včas. Jakékoli následné vyšetřování totiž bylo předem odsouzeno k neúspěchu vzhledem k tomuto nenapravitelnému pochybení.